HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

חוץ [1]מלא תשא לא תשא וכל דדמי ליה ת"ש ר' יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת מלא תשא ולמעלה תשובה תולה ויוה"כ מכפר לא תשא וכל דדמי ליה ת"ש לפי שנאמר בחורב תשובה ונקה יכול אף לא תשא עמהן ת"ל [2]לא ינקה יכול אף שאר חייבי לאוין כן ת"ל את שמו שמו הוא דאינו מנקה אבל מנקה שאר חייבי לאוין תנאי היא דתניא על מה תשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל מה תשובה תולה ויוה"כ מכפר על כריתות ועל מיתות בית דין ועל לא תעשה גמור אמר מר לפי שנאמר בחורב (א) ונקה מנא לן דתניא [א]ר' אלעזר אומר אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה ואי אפשר לומר לא ינקה שכבר נאמר נקה הא כיצד מנקה הוא לשבין ואינו מנקה לשאינן שבין שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי [ב]שמעת ארבע' חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש אמר שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד[ג] [א]עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו שנאמר [3]שובו בנים שובבים [ב]עבר על לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויוה"כ מכפר שנאמר [4]כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם [ג]עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין שנאמר [5]ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם [ד]אבל מי שיש חילול השם בידו אין (ב) לו כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר [6]ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא [ה]אי שקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר אמר אביי לא שנו אלא באתרא דלא תבעי אבל באתרא דתבעי לית לן בה אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא אביי כדשקיל בישרא מתרי שותפי יהיב זוזא להאי וזוזא להאי והדר מקרב להו גבי הדדי ועביד חושבנא רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין יצחק דבי ר' ינאי אמר כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו [ו](היינו חילול השם) אמר רב נחמן בר יצחק כגון דקא אמרי אינשי שרא ליה מריה לפלניא אביי אמר כדתניא [ז][7]ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ומשמש ת"ח ויהא משאו ומתנו (ג) [ה]בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר [8]ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר אבל מי שקורא ושונה ומשמש ת"ח ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו שלמדו תורה אוי לו לרבו שלמדו תורה פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו ועליו הכתוב אומר [9]באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו א"ר חמא [ו](בר) חנינא גדולה תשובה שמביאה (ד) רפואות לעולם שנא' [10]ארפא משובתם אוהבם נדבה ר' חמא [ז](בר) חנינא רמי כתיב [11]שובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים אתם וכתיב ארפא משובותיכם לא קשיא כאן מאהבה כאן (ה) מיראה רב יהודה רמי כתיב שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם וכתיב [ח][12](הנה) אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה ל"ק כאן מאהבה או מיראה כאן ע"י יסורין אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנא' [13]שובה ישראל עד ה' [א]אלהיך[ט]

אמר

חוץ מלא תשא. קא סלקא דעתך משום דכתיב לא ינקה: **וכל דדמי ליה.** לא תעשה גמור: **לפי שנאמר בחורב תשובה ונקה.** לאחר מעשה העגל כשעלה משה להתפלל עליהן ולקמן מפרש לה: **יכול אף לא תשא.** ינקה בתשובה: **אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה.** דכתיב נקה לא ינקה גבי הדדי: **חלוקי כפרה.** שחלוקין בכפרתן זה כך וזה כך: **אמר לו.** שלש הן הנחלקין שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא צריכה לכולן: **שובו בנים.** ומיד ארפא למדת שיש עבירה שמכפרת בתשובה לבדה: **כי ביום הזה יכפר.** למדת שיש עבירה שצריכה יוה"כ: **ופקדתי בשבט פשעם.** למדת שיש עבירה שצריכה יסורין ומסתברא הקל לקלה והחמור לחמורה: **חילול השם.** חוטא ומחטיא אחרים: **באזני ה' צבאות.** אמר הנביא באזני אמר הקב"ה אם יכופר העון עד תמותון למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה: **ולא יהיבנא דמי לאלתר.** וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן ולמד ממני להיות מזלזל בגזל: **באתרא דלא תבעי.** שאין דרך הטבח לילך ולתבוע הקפותיו ועל הלוקח להביא לו מעותיו לביתו: **ומתא מחסיא.** מקומו של רבינא: **יהיב זוזא להאי וזוזא להאי.** שמא לא ידע חבירו שנתתיו לו ויש כאן חילול השם: **ועביד חושבנא.** וחוזרין ונותנין לו בשר כנגד מה שנטלו: **כגון אנא דמסגינא וכו'.** ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדין הימני להבטל מתלמוד תורה: **מחמת שמועתו.** מחמת שם רע היוצא עליו: **שרא ליה מריה.** ימחול יוצרו על מעשיו: **מתאהב על ידך.** לחבירך: **קורא.** מקרא: **ושונה.** משנה: **ומשמש תלמידי חכמים.** ללמוד ([י] תורה) היא יישוב טעמי המשניות מה טעמן ומהיכן למדו: **באמור להם עם ה' אלה.** את זו קרא הכתוב חילול השם כשאדם חשוב עובר עבירה ופורענות באה עליו והכל אומרים מה הועילו לו אלה החסידים והחכמים רעה באה עליהם שנאמר ויחללו את שם קדשי ובמה חללוהו באמור עליהם הנכרים שגלו ביניהן ראו עם ה' אלה ולא יכול להצילם שלא יגלו נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט: **דמעיקרא שובבים אתם.** כשתעשו תשובה מעלה (ו) עליכם כאילו תחילת החטא על ידי נערות ושטות ושובבות: **וכתיב ארפא.** משמע מכאן ואילך כבעל מום שנתרפא שמקלת שמו עליו: **כאן מאהבה.** השב מאהבה נעקר עונו מתחלתו (ד): **כתיב שובו בנים.** אלמא בעלי תשובה קרויין בנים: **וכתיב כי אנכי בעלתי בכם.** אלמא עבדים מיקרו: **כאן מאהבה ומיראה.** קרויין בנים: **כאן על ידי יסורין.** שלא שבו עד שנתיסרו ביסורין קרויין עבדים ואית דגרסי כתיב שובו אלי ואשובה (ח) וכתיב כי אנכי בעלתי בכם כתיב ואשובה אליכם לאחר תשובה וכתיב כי אנכי בעלתי בכם כבר קודם שתשובו כאן מאהבה או מיראה קא אמר כי אנכי בעלתי בכם:

לא

אמאי לא חשיב להו בהדי ל"ו כריתות בפרק קמא דכריתות (דף ב.) ותירץ ר"י דרבנן דפליגי אדרבי לא דרשי קרא הכי אלא בפרק ארבע מיתות (סנהדרין דף סד:) דרשי ליה ר' ישמעאל ורבי עקיבא לדרשא אחרינא ואליבא דרבי לא מצי למיחשבינהו דהתם קאמר מנינא למה לי לומר שאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ולדידיה לא מיחייב חטאת אלא במילתא שחייבין על זדונו לאו וכרת כדקאמר רבי בפרק קמא דיבמות (דף ט.) נאמר כאן עליה פי' ונודעה החטאת אשר חטאו עליה ונאמר להלן עליה בחייה מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת אף כאן ומינה מה להלן שיש בו לאו אף כאן לאפוקי הני נהי דאיתרבו לכרת לאו לית בהו אבל לרבנן לא מצינן לשנויי הכי דלדידהו לא בעי לאו כיון דגמרי מתורה אחת יהיה לכם הוקשה כל התורה כולה לעבודת כוכבים מה ע"ז דבר שחייבין על זדונו כרת וכו' אבל לאו לא בעינן אף על גב דע"ז איכא לאו דהא בע"ז איכא נמי סקילה ואפילו הכי מחייבי חטאת אפילו היכא דליכא סקילה דלא מקשינן אלא לענין כרת דכתיב בההוא עניינא דכתיב הכרת תכרת הכי נמי לאו לא בעינן לענין חטאת תדע דבפרק אלו הן הלוקין (מכות דף יג:) ממעט פסח ומילה מחטאת משום דדומיא דע"ז בעינן מה ע"ז שב ואל תעשה לאפוקי הני דקום ועשה נינהו ואי בעינן לאו לענין חטאת נימא מה ע"ז שיש בה לאו לאפוקי הני אפילו אי הוו שב ואל תעשה לא מיחייב כיון דלא כתיב בהו לאו:

והאמר

מסורת הש"ס

א) [שבועות לט.], **ב)** [אבות דר"נ פכ"ט ה"ה תוספתא פ"ד ה"ט], **ג)** [שבועות יב: זבחים ז:], **ד)** [בע"י איתא היכי דמי וכן גרס הרא"ש אבל ברב אלפס אי' בגירסא אחרת ע"ש], **ה)** [עי' בע"י], **ו)** [נ"ל ברבי], **ז)** [נ"ל ברבי], **ח)** [נ"ל כי], **ט)** [גירסת הילקוט וכן בע"י ר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל ומי אר"י הכי והאמר ר"י גדולה תשובה שדוחה את ל"ת שבתורה שנאמר וכו' לא קשיא הא ביחיד והא בצבור], **י)** [נ"ל תלמוד],

תורה אור השלם

1. לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְיָ אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: שמות כ ו
2. נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים: שמות לד ז
3. שׁוּבוּ בָּנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנְנוּ אָתָנוּ לָךְ כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ: ירמיהו ג כב
4. כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: ויקרא טז ל
5. וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם: תהלים פט לג
6. וְנִגְלָה בְאָזְנָי יְיָ צְבָאוֹת אִם יְכֻפַּר הֶעָוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תְּמֻתוּן אָמַר אֲדֹנָי יְיָ צְבָאוֹת: ישעיהו כב יד
7. וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: דברים ו ה
8. וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אָתָּה יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר: ישעיהו מט ג
9. וַיָּבוֹא אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם יְיָ אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ: יחזקאל לו כ
10. אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ: הושע יד ה
11. שׁוּבוּ בָּנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנְנוּ אָתָנוּ לָךְ כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ: ירמיהו ג כב
12. שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים נְאֻם יְיָ כִּי אָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָכֶם וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן: ירמיהו ג יד
13. שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ: הושע יד ב

רבינו חננאל

ת"ש אילו הן החמורות כריתות ומיתות בית דין ולא תשא עמהן כו'. ת"ש ר' יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת, מלא תשא ולמעלה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר. ושנינן לא תשא וכל דדמי ליה, דהוא לאו גמור. ת"ש לפי שנאמר בחורב נושא עון ופשע וחטאה ונקה עוד נאמר לא ינקה. ופשטניה לקרא, מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים. ותניא לפי שנאמר בחורב תשובה, מדכתיב בה ונקה, [יכול אף לא תשא עמהן ת"ל לא ינקה], עד יכול על כל חייבי לאוין אע"פ שישוב לא ינקה לו, ת"ל קרא אחרינא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא, הך דכתיב לא ינקה [אינו אלא] בלא תשא את שמו בלבד, הא כל שאר לאוין התשובה מכפרת. הנה בכל לאוין התשובה מכפרת בלא יום הכפורים. ודחינן תנאי היא דתניא על מה תשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה, על מה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר על כריתות ומיתות בית דין

עין משפט נר מצוה

פט א ב ג ד מיי' פ"א מהל' תשובה הל"ד:

צ ה ו מיי' פ"ה מהל' יסודי התורה הל' יא:

ז [מיי' פ"ז מהלכות תשובה הל' ו]:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לפי שנא' בחורב תשובה ונקה: **(ב)** שם אבל מי שיש חילול השם בידו אין כח לא בתשובה כו' כצ"ל ותיבת לו נמחק: **(ג)** שם ויהא משאו ומתנו **באמונה ודבורו** בנחת עם הבריות מה הבריו' אומרות עליו **אשרי לו לפלוני שלמד תורה** אשרי אביו שלמדו תורה: **(ד)** שם גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם: **(ה)** שם כאן מאהבה כאן מיראה (רב יהודה רמי) תיבת אלו מוקפות ונכתב בגלדו ס"א **אמר רב יהודה רב אמי רמי**: **(ו)** רש"י ד"ה דמעיקרא כו' מעלה אני עליכם כאלו כו' ושטות שובבים אברי"ץ בלע"ז הס"ד: **(ז)** ד"ה כאן כו' עונו מתחלתו כאן מיראה ארפא הס"ד: **(ח)** ד"ה כאן ע"י כו' שובו אלי **ואשובה אליכם** וכתיב כי אנכי:

רבינו חננאל (המשך)

ועל לא תעשה גמור. **שאל** ר' מתיה בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי שמעתה ד' חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש, אמר לו ג' הן ותשובה עם כל אחת. עבר על עשה ושב, אינו זז משם עד שמוחלין לו, שנאמר ארפא משובתם וגו'. עבר על לא תעשה ושב, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. עבר על כריתות ומיתות בית דין ושב, תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין, שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. אבל מי שיש בידו חלול השם, אין כח לא לתשובה לתלות, ולא ליום הכפורים לכפר, ולא ליסורין למרק, אלב כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. **היכי** דמי חלול השם, רב אמר כגון אנא אי שקילנא מבי טבחא בישרא באתרא דלא תבעי, דאתו למימר אנא חזיתיה לרב דשקיל בשרא בלא דמי, היינו חלול השם. ר' יוחנן אמר כגון אנא אי מסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפלה[א]. ויש אומרים כל שחביריו בושין משמועתו דאמרי שרא ליה מריה לפלניא. נמצא עונשים של דברים הללו גדול מעונש כריתות ומיתות בית דין. **תניא** ואהבת את ה' אלהיך עשה שיהא שם שמים נאהב על ידך, שיהיה אדם קורא ושונה (ביראה) [בתורה] ומשמש תלמידי חכמים ומשאו ומתנו בשוק בצדק עם הבריות, מה הכל אומרים אשרי פלוני שלמד תורה, אשרי הוריו ורבו שלימדו, כמה נאים מעשים ודרכיו, עליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר. אבל הקורא ושונה ודרכיו מכוערים כו', עליו הכתוב אומר באמור להם עם ה' [אלה] ומארצו יצאו. **גדולה** תשובה שמביאה רפואה לעולם, שנאמר ארפא משובתם. ואסיקנא שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, תשובה (מיראה) [מאהבה] ארפא משובתם אוהבם נדבה, תשובה (מאהבה) [מיראה] שובו אלי ואשובה אליכם. כי אנכי בעלתי בכם תשובה מיסורין. **גדולה תשובה** שאפילו הגיע חטאתו עד כסא הכבוד התשובה מכפרת, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך.

א) עי' ירושלמי ברכות פ"ב ה"ג ותראה דגי' רבינו תפלה בל"י מדוק יותר.

תוס' ישנים

ועשה תשובה מוחלין לו מיד. והיינו הא דאמרינן בחגיגה [ה, א] העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד, ומצות עשה [מוחלין לו] מחילה גמורה כדאמרינן הכא, אבל בשאר עבירות אע"פ שאין מוחלין לו מקילין לו מדינו מקצת. **צריך לפרט את החטא.** ועל (ידי) כך תיקנו בתפילות של יום הכפורים על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון.